

Тая-ж тэма, што і ў вершы М. Багдановіча. Апрача таго, тут мы бачым: а) падабенства ў паасобных вобразах — у Салагуба „Среди колосьев ржи, везде встречаем неизбежно ревнивые межи“; у Багдановіча: „Глядзі, у прасторах за сялом, мяжамі падзелены на нівах каласы“; б) абодва вершы напісаны ў звароткавай форме, з аналігічным зачынам: „Зачем, скажи...“, „Кінь вокам...“; в) і там і тут слова „мяжы“ паўтараюцца ў рыфме; г) найбольш-жа кідаецца ў вочы, што і ў вершы Салагуба, як у М. Багдановіча, слова „межы“ ўжыта з націскам на апошнім складзе, хоць у расійскай літаратурнай мове, як і ў беларускай, звычайна ставіцца націск у гэтым слове на першым складзе. На падставе ўсяго гэтага, мне здаецца, можна зрабіць вывад, што верш М. Багдановіча „Мяжы“ зьяўляецца ў сваёй аснове перайманьнем паданага вышэй вершу Ф. Салагуба, хоць гэта тэма ў беларускага поэта і больш разьвіта.

Ул. Чаржынскі.

Працы Алёны Курыловай у галіне дыялекталёгіі і гісторыі беларускай і ўкраінскай мовы. *Фонетичні та деякі морфологічні асобливості говірки села Хоробричів давніше Городнянського повіту, тепер Сновської округи на Чернівщині.* (Всеукраїнська Академія Наук, Збірник істор.-філолог. відділу № 21), Київ 1924, 111 стар. літагр.

У сваёй кніжцы А. Курыла дае падрабязнае і дакладнае апісаньне гукаў паўднёва-беларускай гутаркі сяла Харобрычаў; морфалёгічныя асаблівасьці гэтай гутаркі яна пералічвае вельмі каратка і схэматычна. Курыла жыла ў Харобрычах у сялянскай сям'і ўсяго 17 дзён, на працягу якіх мела магчымасьць вывучыць амаль ува ўсіх драбніцах вымаўленьне тых асоб, з якімі размаўляла і ад якіх запісвала, апрача размоваў і паасобных слоў, таксама і розны фольклёрны матар'ял. Даня, якія сабрала К. за гэты час, да некаторай меры аднабокія, бо ўсе асобы, гутарку якіх наглядала К., былі жанчыны, але яны рознастайны з іншых бакоў: жанчыны, з якімі размаўляла К., належалі да розных пакаленьняў і мелі розную ступень пісьменнасьці; менавіта, пяць жанчын, 20-х, 42-х, 50-ці, 55-ці і 67 гадоў, былі няпісьменныя, адна — 25 гадоў — ня скончыла пачатковую школу, у якой прабыла ўсяго 2 гады, і адна — 14-ці гадоў скончыла дзвёхклясавую школу. Гэтая розьніца ў гадох і ступені пісьменнасьці дазваляе меркаваць аб эвалюцыі гутаркі і аб уплыве на гутарку з боку школы і пісьменнасьці. Апрача таго, К. магла наглядаць і розьніцу паміж вымаўленьнем размоўным, апавядальным і сьпеўным. У кніжцы паказваюцца як розьніцы ў вымаўленьні кожнай асобы, так і розьніцы паміж вымаўленьнем размоўным і сьпеўным.

Як ужо сказана вышэй, апісаньне гукаў Харобарскай гутаркі вельмі падрабязнае і дакладнае. Больш падрабязна К. апісвае паасобныя гукі, менш падрабязна злучэньні гукаў і зусім ня кажа аб гістарычным паходжэньні гукаў Харобарскай гутаркі.

Харобарская гутарка наогул тыповая паўднёна-беларуская. Назаву некаторыя больш характэрныя рысы гэтай гутаркі.

А. Рысы агульна-беларускія.

1. *Аканьне.* Адпаведна старым *a, o, ъ, e, ъ, ь* Харобарская гаворка мае ўва ўсіх ненаціскных складох пасья цвёрдых зычных *a*, пасья мяккіх і паўмяккіх *ä* або *e*; апошняе радзей, але ў тых самых фонэтычных умовах і тых самых словах, у якіх і *ä* і залежыць выключна ад фразных умоў. Ненаціскное *o* зьяўляецца толькі пры сьпяваньні на канцы слоў выключна ў канчатку роднага склону адз. ліку пры мужч. роду прыметнікаў, напр. *мілаго*; ненаціскное *іэ* і *уо* і пры сьпяваньні і ў размовах, але толькі ў некаторых склонавых канчатках: *іэ* ў канчатку р. скл. адз. л. жан. р. прыметнікаў: *новаіэ*, а *уо* ў канчатках местн. скл. адз. л. усіх радоў прыметнікаў: *чыстуом, біэлуой*. Ненаціскное *a*, радзей ненаціскное *ä* або *e* гучаць выразней, мацней і даўжэй перад націскным складам з вузкімі галоснымі *i, ы, у, уо, іэ*; паводле сваёй даўжыні такое *a*, а часам і *ä* або *e* гучыць даўжэй за наступныя націскныя *i, ы, у, уо, іэ*; у тым самым складзе, але перад складам з націскнымі шырокімі галоснымі *a, o, e* пераднаціскныя галосныя гучаць прыблізна таксама, як і ў іншых ненаціскных складох, г. зн. менш выразна, слабей і карацей, чымся галосныя націскных складаў. Гэтую асаблівасьць Харобарскага аканья К. у другім сваім артыкуле: „До питання про умови розвитку дисимілятивного акання“ (гл. ніжэй) разглядае, як аканьне дысыміляцыйнае. Запраўды, вымаўленьне ненаціскнога *a* пасья цвёрдых у Харобарскай гутарцы, як яго апісвае К., амаль тое самае, якое я наглядаў у дысыміляцыйна акаючых гутарках Барысаўшчыны, прычым розныя адценьні гэтага галоснага залежаць ад тых самых умоў, палажэньня перад націскным складам з вузкімі галоснымі з аднаго боку і палажэньня перад націскным складам з шырокімі галоснымі і ў іншых ненаціскных складох з другога боку. Але вымаўленьне ненаціскных галосных пасья мяккіх зычных у Харобарскай гутарцы зусім іншае, чымся ў гутарках Барысаўшчыны, або іншых гутарках з дысыміляцыйным аканьнем і яканьнем: тут галосны гук перад націскным складам з галоснымі *a, o, e*, а таксама

і ў іншых ненаціскных складох — той самы, як і ў складзе перад націскным складам з вузкімі галоснымі, толькі менш моцны і выразны (трохі рэдукаваны) і больш кароткі, тады як у гутарках з дысыміляцыйным яканьнем у складзе перад націскным складам з вузкімі галоснымі і пасья мяккіх гучыць моцнае *a*, а ў іншых выпадках — галосныя тыпу *e* або *i*.

Харобарскае аканьне К. разглядае і ў другім сваім артыкуле: „Да пытання про умови розвитку дисимілятивнаго акання“.

2. *Слабасць і адкрытасць нескладовага і паміж галоснымі*. К. зазначае, што такое *i* (й) паміж галоснымі перад *a* або *ä* і перад *u* гучыць вельмі слаба і адкрыта, а перад *a* нават набліжаецца да нескладовага *e*. Гэтае вымаўленьне можа лічыць агульнабеларускім, якое яскрава адрознівае беларускую мову ад суседніх вялікарускіх і ўкраінскіх гутарак.

3. *Дзеканьне*. Запраўднага дзеканья К. ў Харобарскай гутарцы не знайшла, але зазначыла, што зычныя, якія адпавядаюць зычным *dz* і *z* мяккім беларускай літаратурнай мовы, набліжаюцца да паляталізаваных афрыкат *dz* і *z* і адрозніваюцца ад мяккіх *d* і *t* украінскай мовы. Яна азначае гэтыя зычныя як першую, змычную частку мяккіх афрыкат *dz* і *z* бяз іх фрыкатыўнай часткі.

6. *Адсутнасць этымолёгічнай розніцы паміж р цвёрдым і мяккім*. Зычны гук *p* у Харобарскай гутарцы належыць да зычных, у якіх цвёрдае, паўмяккае або мяккае вымаўленьне цалком залежыць ад характара наступных галосных, як будзе паказана ніжэй.

Б. *Паўднёва-беларускія рысы*.

5. *„Дыфтонгі“*. Дыфтонгі у Харобарскай гутарцы зьяўляюцца з старога *ъ* і ў новых зачынёных складох з старых *o* і *e* ў тых самых умовах, як і ў палескіх гутарках, толькі пад націскам, а пасья націскаў выключна у склонавых канчатках (гл. вышэй, аб аканьні). Паводле апісанья К. гэтыя дыфтонгі наогул аднолькавы з дыфтонгамі палескіх гутарак, якія апісаны ў артыкуле Ганцова аб палескіх дыфтонгах. Цікава адзначыць, што пры працяжным вымаўленьні гэтых дыфтонгаў, асабліва пры сьпяваньні, яны могуць раскласьціся на двухскладовыя злучэньня *yo*, *ie*. Гэтая асаблівасьць харобарскіх дыфтонгаў напамінае лёс агульна-славянскага *ъ* у сербахарвацкай мове, дзе гэты зычны ў выпадку даўжыні таксама расклаўся на двухскладовае злучэньня *ije*; такі самы расклад галоснага пры сьпяваньні маецца ў песнях, якія з запісаў у Шацкім павеце б. Тамбоўскай губ., дзе ёсьць напр. такія выпадкі, як „на піяске“ (=на пяске).

6. *Захаваньне звонкіх зычных у канцы слоў і перад глухімі зычнымі*.

7. *Назоўны склон мужч. р. прыметнікаў на — ы, — і*.

8. *1-ая ас. мн. л. дзеясловаў на — ом: нясѐм і інш. (побач „нясѐм“)*.

Апрача таго, цікавая сыстэма зычных. Зычныя паводле цвёрдасьці і мяккасці падзяляюцца на наступныя групы (гэтага падзелу ў кніжцы К. няма, але тое, што гаворыць К. аб цвёрдасьці і мяккасці зычных, дазваляе такі падзел рабіць): а) зычныя чотавыя паводле цвёрдасьці і мяккасці, г. зн. існуючыя ў двух этымолёгічна розных варыянтах, цвёрдым і мяккім; гэта: *л, н, з, с*; б) зычныя толькі цвёрдыя; гэта *д і т*; в) зычныя толькі мяккія; гэта — мяккія зубныя, адпавядаючыя беларускім літаратурным *dz* і *z* мяккім, а таксама і зычны *ж*; г) зычныя якія прыпадабляюцца паводле цвёрдасьці і мяккасці наступным гукам, а ў канцы слоў вымаўляюцца заўсёды цвёрда; гэтыя зычныя можна падзяліць на дзве групы: аа) *ц, dz* і шыпячыя і бб) *р, г, к, х* і губныя. Зычныя ў групах *а, б, в* цвёрды або мяккі ў тых самых умовах, як і ў літаратурнай беларускай мове. З зычных, належачых да групы *г*, шыпячыя *dz* і *z* па большасці гучаць цвёрда, замест старога *i* пасья іх, як і ў літаратурнай беларускай мове, заўсёды *ы*, але перад *ä* і *e* яны могуць прыпадабляцца паводле мяккасці наступным галосным; што датычыцца да астатніх зычных групы *г*, то яны заўсёды паўмяккія перад *e* і *ä* і мабыць мяккія перад *i, ie, й*¹⁾; старое *ы* пасья іх зьмянілася на *i* (напр. *мі, ві, вілячыць, папі, дабры вечар* = *мы, вы, вылячыць, папы, добры вечар* і інш.); замест злучэньняў такіх зычных з ненаціскным *ä* могуць зьяўляцца і злучэньні іх з *a*, прычым зычныя робяцца цвёрдымі (прыкл. *параріўна* = перарыўна). Старыя злучэньні мяккіх губных і мяккага *р* з галоснымі *a, o, u* зьмяніліся на злучэньні мяккіх губных і паўмяккага *р*¹⁾ з *иа, йо (йуо), йу* (прыкл.: *мяса, п'ять, р'яд, прів'юз* і інш.), але замест *р'я, р'ю* — і інш. часта вымаў-

¹⁾ К. ў запісах не адзначае мяккасці (ані паўмяккасці) *р* і губных перад *i, іэ, й* і ў пачатку свайго артыкулу (ст. 9) кажа, што гэтыя зычныя могуць быць толькі цвёрдымі або паўмяккімі, але на ст. 63 К. піша, што перад *i* і *й* у ненаціскных складох губныя „підігнаны мірою палаталізацыі пад голасовы“, а ў націскных складох іх паляталізацыя нават і „злегка пераходзіць палаталізацыю наступнаго голасоваго“; *р* таксама (стр. 64-65) „підігнаны пад наступны голасовы“, але перад *й* „учуваецца ніжшы власны звук *г*, ніж перад *i* та *ъ*“ (іэ).

ляецца *ра, ру* і інш.: *бурак, напяргод і г. д.*; у 1-й ас. адз. л. дзеясловаў заўсёды — *ру: згару, атвару*.

Да апісаньня гутаркі прыложаны ўзоры мовы: урыўкі размоў, прозьвішчы і інш. на 14 старонках ў вельмі дакладнай фонэтычнай транскрыпцыі лацінскім альфабэтам.

II. *„До питання про умови розвитку дисимільтивного акання“*. — Записки Української Академії Наук, кн. XVI, 1928, стар. 48—72.

У сваім артыкуле К. выкладае папершае гісторыю пытання аб пачатку дысыміляцыйнага акання, пачынаючы з артыкулу Шахматава „Звуковыя особенности Ельнинских и Мосальских говоров“ 1896 г.; паміж іншым яна датыкаецца і маіх поглядаў, якія я выказаў у сваёй кнізе „Дыялекталогічэскія Разысканія“, але на жаль ёй застаўся невядомым мой бібліографічны артыкул „Общее и славянское языковедение“ ў часопісу „Южнославянский Филолог“; кн. V, 1925-1926 г., дзе я адмаўляюся ад сваёй думкі аб залежнасьці першапачатковага акання ад старых квантытатывых суадносін паміж націскнымі галоснымі. Далей К. дае характарыстыку акання с. Харобрычаў, прычым наогул паўтарае тую характарыстыку, якая ўжо была дадзена ў яе кніжцы „Фонетичні та деякі морфалогічныя асаблівості“ і г. д., падкрэсьліваючы ў гэтым аканьні яго дысыміляцыйнасьць, якая выражаецца ў тым, што пераднаціскное *a* перад складам з шырокімі галоснымі *a, o, e* гучыць некалькі вужэй, чымся перад складам з вузкімі галоснымі *i, y, iэ, yo*. Лічачы, што ў Харобарскай гутарцы дысыміляцыйнае аканьне зьяўляецца ў яго першаістым відзе, К. пробуюе выясьніць яго паходжаньне; дысыміляцыйнае аканьне іншых беларускіх і паўднёвавалякарскіх гутарак К., як відаць, разглядае, як рэзультат далейшай эвалюцыі акання Харобарскага тыпу.

Яна ўяўляе сабе паходжаньне Харобарскага акання так. Тэндэнцыя да экспіратарнага выдзяленьня націскага складу выклікала з аднаго боку ўзмацненьне артыкуляцыі націскага складу: зычныя або лябіовэлярызаваліся або мацней паляталізаваліся, а галосныя набылі напруджанае, значыцца, больш вузкае адценьне; з другога боку тая-ж тэндэнцыя выклікала рэдукцыю ненаціскных шырокіх галосных *a, o, e*; рэдукуючыся, яны набылі больш шырокі ненапруджаны характар і імкнуліся наблізіць сваю артыкуляцыю да спакойнага ўкладу моўных органаў. Такім чынам утварылася процілегласьць: перавага вузкіх галосных у націскных складах і шырокіх у ненаціскных. Чым вужэй былі націскныя галосныя, тым больш вымагалася для іх вымаўленьня экспіратарнай сілы, і тым шырэй і даўжэй мусіў быць галосны гук пераднаціскага складу, бо для таго, каб перайсьці да становішча „напружонай вузкай артыкуляцыі“, неабходна было „як найдовше перебування мовних органів у наближеному до стані спокою укладі“. Такім чынам, паводле меркаваньня К., даўжыня пераднаціскага *a* перад складам з націскнымі вузкімі галоснымі залежыць ад вузкасьці націскага галоснага. Урэшце, ўзмацненьне націскага складу выклікала і ўзмацненьне пераднаціскага складу, бо „экспіратарна течія пачиналася вже в переднаголошеному складу“ з тае прычыны, што „больша сила наголошеного складу вимагае більшої сили й переднаголошеного“.

Ня ўсё ў гэтай схэме, выкладзенай толькі ў агульных рысах, досыць ясна. Паводле думкі К., чым вужэй націскны галосны, тым больш вымагаецца ад моўных органаў перабываньня ў стане спакою, а такім станам спакою і зьяўляецца артыкуляцыя моўных органаў пры вымаўленьні галоснага *a*. Але на старонцы 68, каб вытлумачыць, што яна разумее пад укладам у стане спакою, К. прыводзіць цытату з Вепі, у якой гаворыцца аб „розусці обојетней“, г. зн. аб так званай артыкуляцыйнай базе. Гэтая артыкуляцыйная база або „розусја обојетна“ для Харобарскай гутаркі ляжыць вышэй, чымся палажэньне языка для вымаўленьня выразнага *a*, і адпавядае палажэньню языка пры вымаўленьні таго *a*, якое зьяўляецца ў Харобарскай гутарцы перад складам з шырокімі галоснымі і паводле паказаньня К., гучыць вужэй, чымся выразнае *a*. Няясна, ці ўтоесамляе К. артыкуляцыйную базу або „розусје обојетна“ з „станам спакою“ альбо разумее пад апошняй назвай нешта іншае. У першым выпадку тлумачэньне, якое дае К., траціць усякую даводную сілу. Некаторая супярэчнасьць ёсьць паміж сьцьвярджаньнем К., што вужэйшы галосны вымагае мацнейшай экспірацыі, і яе ўвагай, што ў Харобарскай гутарцы пераднаціскны склад з вельмі шырокім *a* мацней, чымся пераднаціскны склад з менш шырокім *a*.

Яшчэ менш выстарчае гіпотэза К. для аб'ясненьня звычайных тыпаў дысыміляцыйнага акання, дзе нельга гаварыць аб працэлегласьці паміж вузасьцю націскных і шырокасьцю ненаціскных галосных, бо ў націскных складах *a* вымаўляецца шырока, побач з вузкім *o*, якое вядома толькі некаторым гутаркам, ёсьць і націскное *o* шырокае, націскное *e* вымаўляецца часцей шырока, чымся вузка, а ў ненаціскных складах, апрача першага пераднаціскага, пераважаюць галосныя блізкія да *ы* і *i*, дзе лябіовэлярызацыя і паляталізацыя зычных у націскных складах ня больш, чымся ў ненаціскных, і дзе з павялічэньнем рэдукцыі галосных павялічваецца іх блізасьць да *i* і *ы*.

III. *До характеристики і процесу монофтонгізаціі чернігівських дифтонгічных звуків*. — Украіна 1925, кн. 5, стар. 14—37.

У гэтым артыкуле К. апісвае дыфтонгічныя гукі на месцы старых *o* і *e* ў новых зачыненых складох і на месцы старога *ъ*, а таксама і тыя монофтонгі, якія іх замяшчаюць, у тых гутарках Чарнігаўшчыны як окаючых, гэтак і акаючых, з якімі яна пазнаёмілася асабіста ў часе сваіх дыялектолагічных паездак у 1923 г.; разам з тым яна робіць спробу выясьніць, пры якіх умовах і ў якой паступовасьці дыфтонгічныя гукі ў гэтых гутарках монофтонгізуюцца. Аб дыфтонгічных гуках у адной з гэтых гутарак, менавіта, у гутарцы сяла Харобрычаў, К. ужо падала падрабязныя ведамкі, раней у кніжцы „Фонетичні та деякі морфологичні особливости“ і г. д. (гл. вышэй) і тутакі толькі іх паўтарае.

Дыфтонгічныя гукі, якія чула К. на месцы старога *o* і старога *e* перад цвёрдымі ў новых зачыненых складох у Чарнігаўскіх гутарках, не аднастайныя; лацінскімі літарамі іх можна азначыць праз *uo*, *uō*, *uō*, *uō* *uō*, *uō*, *uō* і г. д.¹⁾; паводле пачуцьця К. усе гэтыя гукі „падучыя“, г. зн. маюць або саступную інтонацыю, або ўбываючую к канцу экспірацыйную сілу. Этымолёгічна розныя варыянты гэтых дыфтонгічных гукаў паміж сабой ня розняцца і могуць сустракацца ў тым-жа самым слове ў мове адной асобы. Монофтонгі, якія зьяўляюцца на месцы гэтых дыфтонгаў, таксама розныя (у лацінскай транскрыпцыі — *u*, *ü*, *ü*, *ö*, *u*, *i* і інш.¹⁾).

Дыфтонгічны гук з старога *e* ў новых зачыненых складох перад мяккімі і з старога *ъ* гучыць усюды, як *ie* з больш шырокімі або вузкімі адценьнямі *e* або як *ii* з шырокай другой часткай, пры монофтонгізацыі ён пераходзіць у *i*.

У тых гутарках, дзе дыфтонгічныя гукі яшчэ захоўваюцца, але могуць замяняцца монофтонгамі, этымолёгічнай розніцы паміж імі няма, і тая-ж самая асоба ў тым-жа слове можа адзін раз вымавіць дыфтонгічны гук, другі раз монофтонг, залежна ад тэмпу і іншых фразных умоў. Даня, якія сабрала К., пэўна паказваюць на моўную эвалюцыю ў напрамку да выпінаньня дыфтонгічных гукаў монофтонгамі. Ёсьць справы, што, напр., у Сосьніцы 35 гадоў таму назад монофтонгаў на месцы дыфтонгічных гукаў яшчэ ня было; цяпер там дыфтонгічныя гукі адсутнічаюць; у некаторых вёсках цяпер дыфтонгічныя гукі захоўваюцца толькі ў старых або пры сьпяваньні.

Паводле нагляданьняў К., монофтонгізацыя дыфтонгічных гукаў адбываецца коштам паслабленьня і скарачэньня другой часткі дыфтонгічнага гуку; такі монофтонг, пахозячы з дыфтонга, па большасьці карацей, чымся дыфтонгічны гук (у іх адносінах да ненаціскных гукаў), якраз на гэтую другую частку, г. зн. такі монофтонг прыблізна роўны паводле даўжыні першай частцы дыфтонгічнага гуку. Наогул, мова захоўваючая дыфтонгі, адзначаецца больш павольным тэмпам; ня толькі дыфтонгічныя гукі, але і ўсе націскныя галосныя параўнаўча з ненаціскнымі даўжэй, чымся ў мове, якая ўжо замяніла дыфтонгі монофтонгамі.

Гэта дае падставу К. зрабіць вывад, што монофтонгізацыя дыфтонгаў выклікана больш скорым тэмпам жыцьця, злучаным з ускладненьнем жыцьцёвых умоў.

Пры ацэнцы вывадаў К. аб ходзе процесу монофтонгізацыі дыфтонгаў трэба мець на ўвазе, што з усіх вёсак, дасьледжаных К., беларуская гутарка толькі ў адной — у Харобрычах, з астатніх вёсак прыблізна ў палове гутарка чыста палеская і ў палове — пераходная, акаючая, але з цвёрдымі зубнымі перад *e* і перад старым *i*. Такім чынам менш заходнюю артыкуляцыю дыфтонгаў, чымся ў Харобарскай гаворцы, г. зн. дыфтонгічныя гукі тыпу *uō*, *uō*, *uō*, *uō* і пад., а таксама і замена іх монофтонгамі *ü*, *ü*, *u*, *i*, К. наглядала толькі ў палескіх украінскіх, або пераходных гутарках; невядома, ці ёсьць такое вымаўленьне ў запраўдных паўднёва-беларускіх гутарках, і ці сустракаецца ў апошніх монофтонгізацыя дыфтонгічнага гуку шляхам скарачэньня і паслабленьня другой часткі дыфтонгічнага гуку, апрача некаторых пазыцый: у паўднёва-беларускай гутарцы с. Харобрычаў монофтонгізацыя такога тыпу магчыма толькі ў канцовым складзе слова перад *ъ* і перад *м*, а на поўначы палосы дыфтонгічных гутарак зьнішчэньне дыфтонгаў ідзе зусім іншым шляхам, менавіта шляхам іх замены галоснымі *o* і *e*.

IV. *Матэрыялі до української діалектології та фольклористики.* (Історично-філолагічний відділ Всеукраїнської Академії Наук, Збірник, № 85). У Київі—1918, 135 стар.

Кніга зьмяшчае фольклёрны (песьні, казкі і пад.) і лексычны матар'ял у дакладнай фонэтычнай транскрыпцыі ўкраінскім альфабэтам, сабраны К. у часе яе дыялектолагічных экскурсій па Украіне. Сярод гэтага матар'ялу ёсьць дзьве прыказкі і слоўнік, прыблізна 5000 слоў, якія запісаны ў Чарнігаўшчыне ў паласе пераходных палескіх, у большасьці акаючых гаворак. Астатні матар'ял запісаны ў раёне паўднёва-ўкраінскіх гаворак.

Рэфэрат аб найбуйнейшай працы Курылавай у галіне гісторыі ўкраінскай і беларускай мовы, „Спроба пояснити процес зміни *o*, *e* в нових закритих складах в південній групі українських говорів“, адкладаю да наступнага тому „Запісак“.

М. Дурнаво.

1) Я замяняю транскрыпцыю К. тою, якая звычайна ўжываецца славістамі.